

Medioiden käyttö ja tiedon luotettavuuden arviointi

Saara Salomaa, KT, yksikönpäällikkö

Mediakasvatus-yksikkö

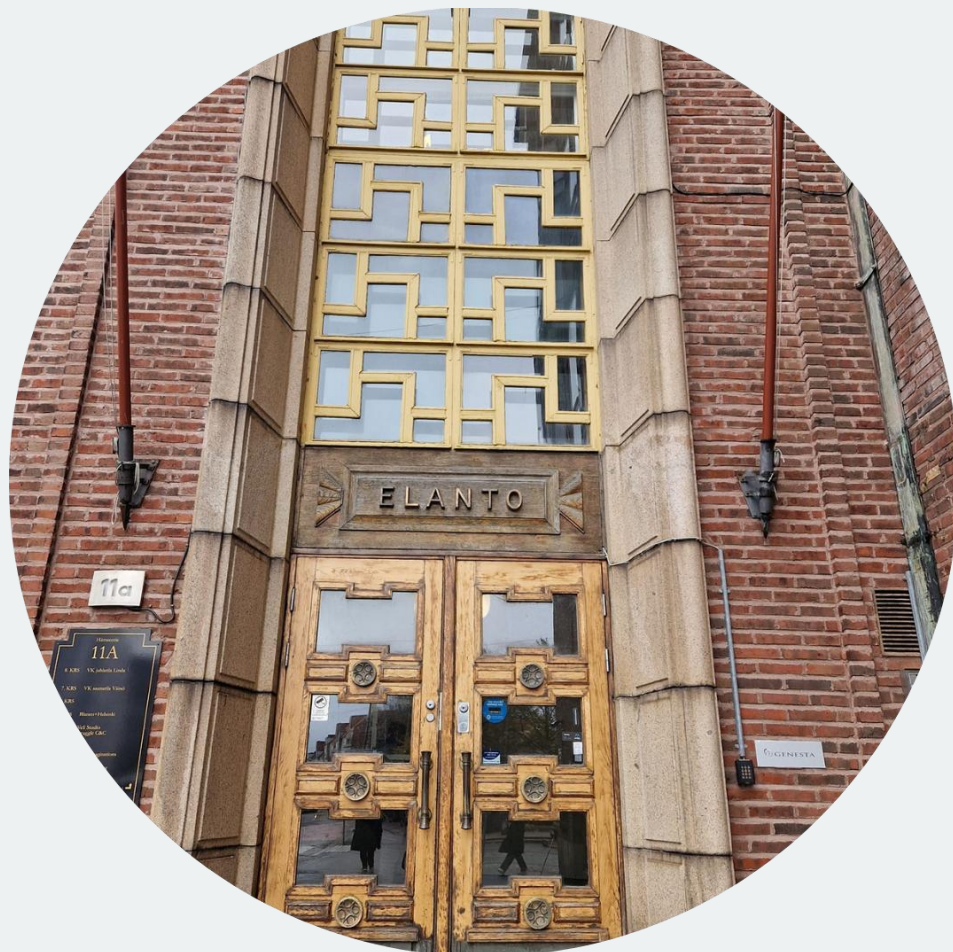
Taide- ja kulttuurivirasto Kuvi

30.1.2026

Esityksen sisältö

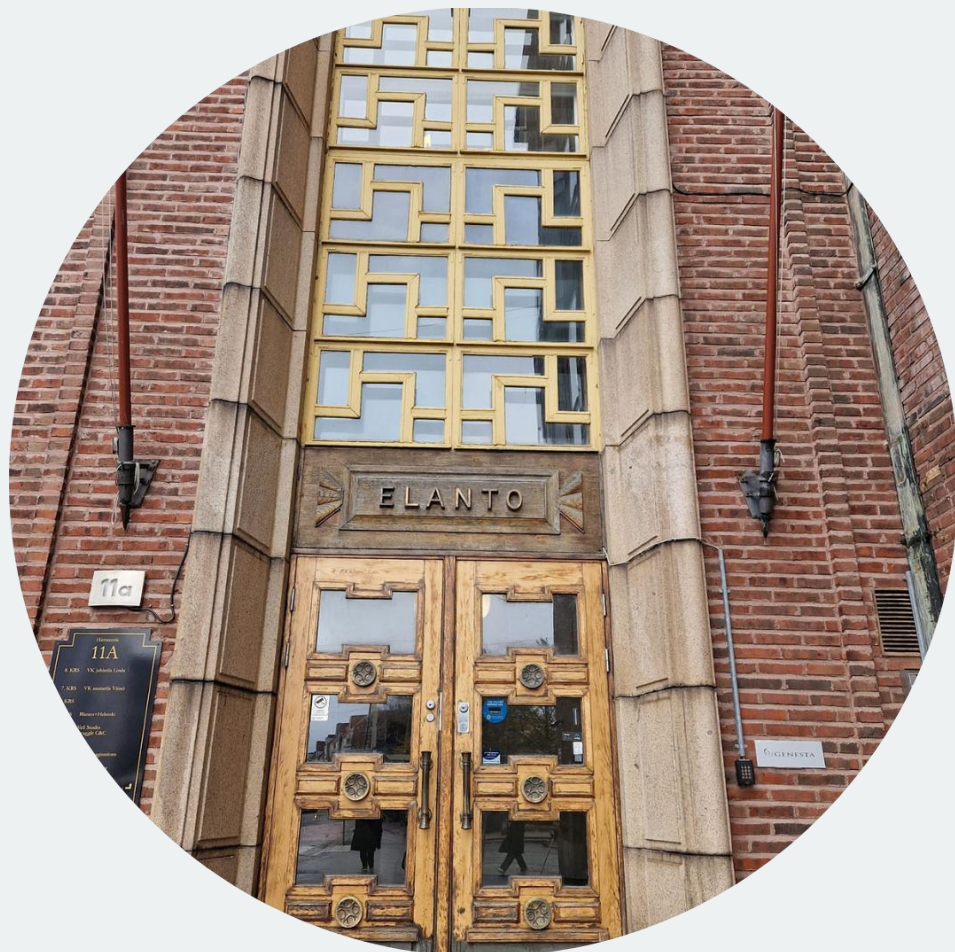
- Mikä Taide- ja kulttuurivirasto
- Keskeisiä käsitteitä ja mediakasvatusta Suomessa
- Suomalaiset mediankäyttäjinä - tilastoja
- Vinkkejä luotettavan tiedon tunnistamiseen ja yleisten sudenkuoppien väistelyyn

Taide- ja kulttuurivirasto Kuvi

- Perustettu 1.1.2026, kun Kansallinen audiovisuaalinen instituutti KAVI ja Taiteen edistämiskeskus Taike yhdistettiin osana opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan rakenneuudistusta
- Opetus- ja kulttuuriministeriön alainen virasto toimii taiteen ja kulttuurin, mediakasvatuksen ja turvallisen mediaympäristön edistämiseen sekä audiovisuaalisen kulttuurin arkistointiin ja tuntemuksen edistämiseen liittyvissä tehtävissä

Taide- ja kulttuurivirasto Kuvi

- Kuvien tehtäviin kuuluu lain (511/2025, 2§) mukaan edistää mediakasvatusta ja medialukutaitoa sekä lapsille turvallista mediaympäristöä
 - Mediakasvatusyksikkö on osa Mediakasvatus ja ikärajat -osastoa
 - esim. Mediataitoviikko (9.-15.2.), Mediataitokoulu, Peliviikko (marraskuussa)
 - Kansallisten mediakasvatuslinjausten uudistus, linjaukset lausuttavana lausuntopalvelu.fi :ssa

Keskeiset käsitteet

Medialukutaito

- taitoa tulkita ja arvioida mediaa
 - taitoa tuottaa mediasisältöjä ja
 - taitoa toimia mediaympäristöissä
-
- Medialukutaitoon kuuluu erilaisten mediataitojen lisäksi tietämys erilaisista median ilmiöistä

Mediakasvatus

- Tavoitteellista vuorovaikutusta, joka pyrkii edistämään medialukutaitoa: media-lukutaitoiseksi tullaan mediakasvatuksen avulla – ”medialukutaidon edistäminen” on mediakasvatusta
-
- Ei ikärajaa, vaan voidaan toteuttaa kaikenikäisten kanssa; termi ”kasvatus” viittaa mediakasvatuksessa myös elinikäiseen oppimiseen

Taito tulkita ja arvioida mediaa

- Mediasisältöjen tulkinta
- Median vaikutusten ymmärtäminen
- Miten media toimii tietolähteenä
- Millainen olen itse mediankäyttäjänä

Taito tuottaa mediasisältöjä

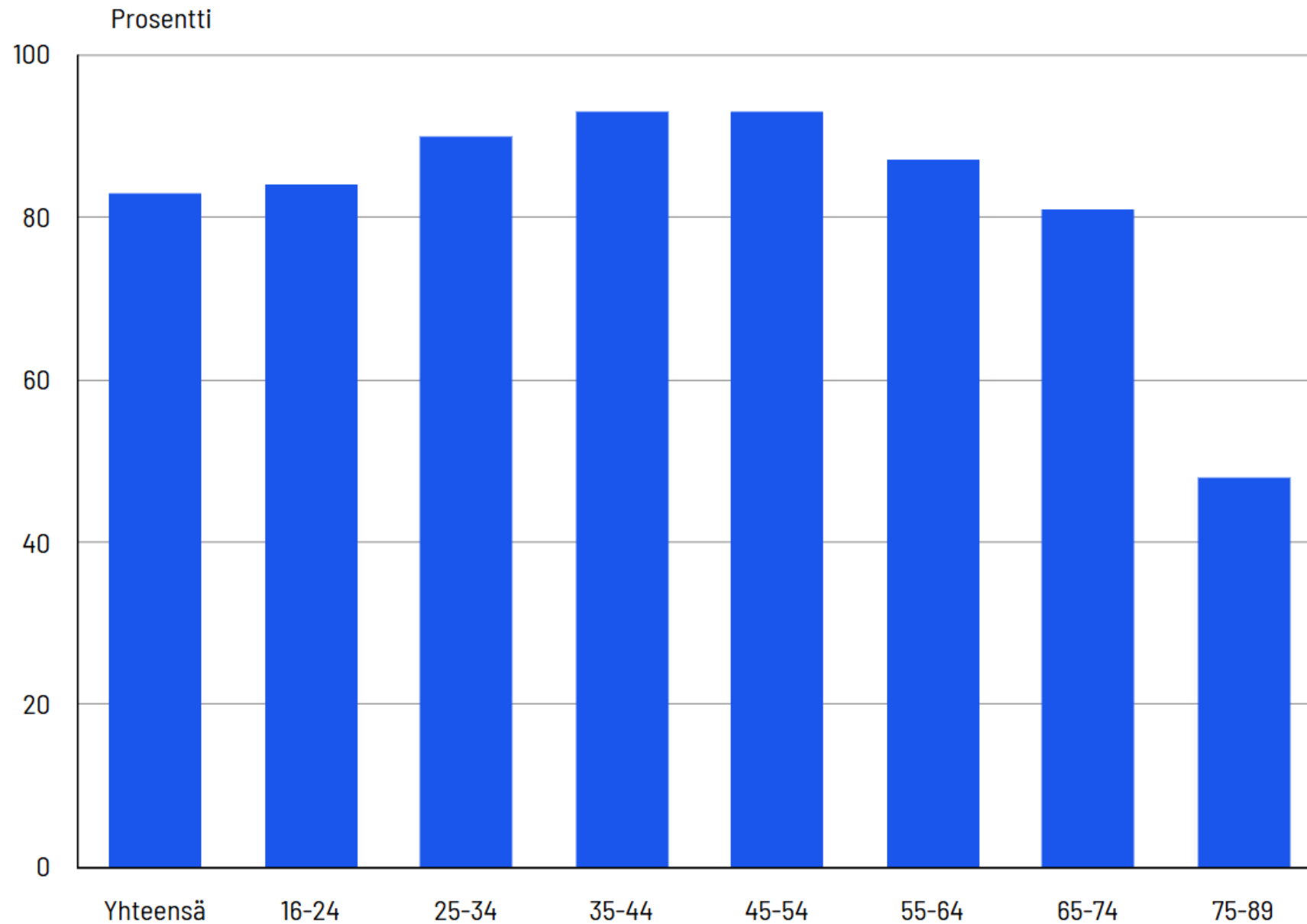
- Luova ilmaisu
- Median avulla vaikuttaminen
- Tiedon välittäminen
- Minä median tuottajana

Taito toimia mediaympäristöissä

- Turvallisuus
- Vastuullisuus
- Hyvinvointi
- Hyvä vuorovaikutus

Suomessa asuvien mediankäyttö ja uutisten kulutus

Käyttänyt internetiä useita kertoja päivässä 2024, %

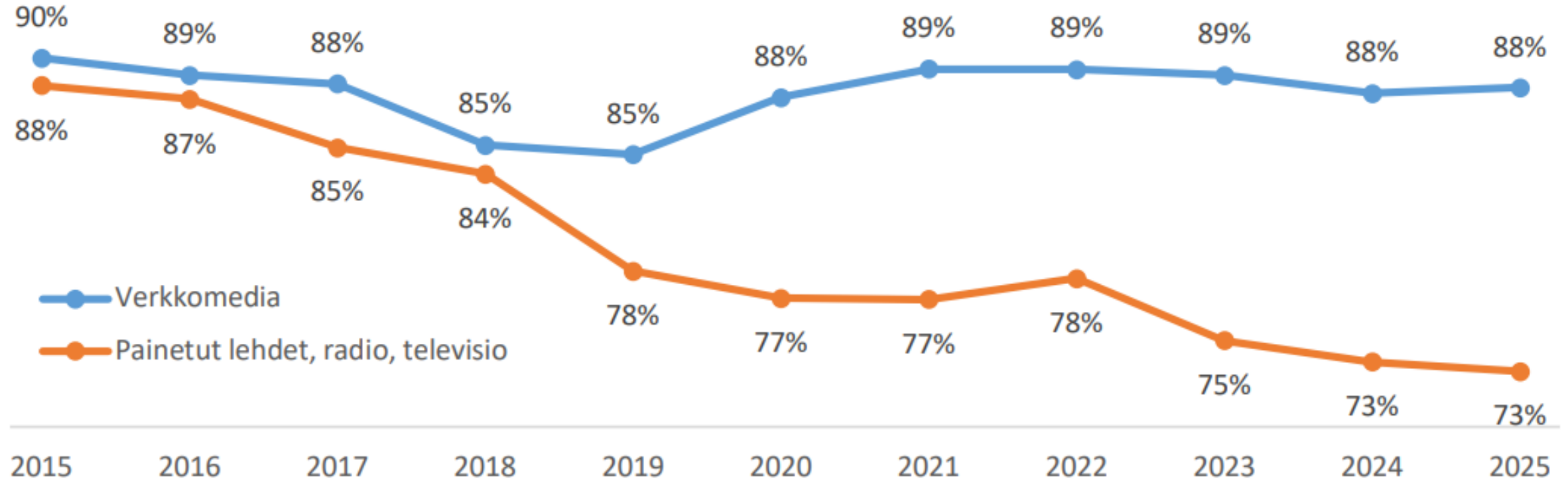

Suomalaiset ja uutiset

- Uutismedian kokonaistavoittavuus on Suomessa noin 90 prosenttia aikuisväestöstä.
- Suomessa luotto uutisiin on vahvaa: 75 prosenttia suomalaisesta aikuisväestöstä luottaa seuraamiinsa uutisiin. Yksittäisistä medioista luotetaan Suomessa eniten Yleen, sitten Helsingin Sanomiin
- Suomalaiset ovat 48 maan vertailussa kolmanneksi eniten kiinnostuneita uutisista
 - Kiinnostus on eriytynyttä: korkeasti koulutetut ovat kiinnostuneempia kuin matalasti koulutetut, miehet kiinnostuneempia kuin naiset
- Suomalaiset hakevat usein uutisensa suoraan uutismedian sivuilta tai sovelluksesta, kun taas maailmalla sosiaalinen media ja hakukoneet ovat selvästi suosituimpia väyliä uutisisältöihin. Suomen lisäksi Norja, Ruotsi, Tanska, Hollanti ja Iso-Britannia ovat samantyyppisiä "uutiskäyttäytyjiä"

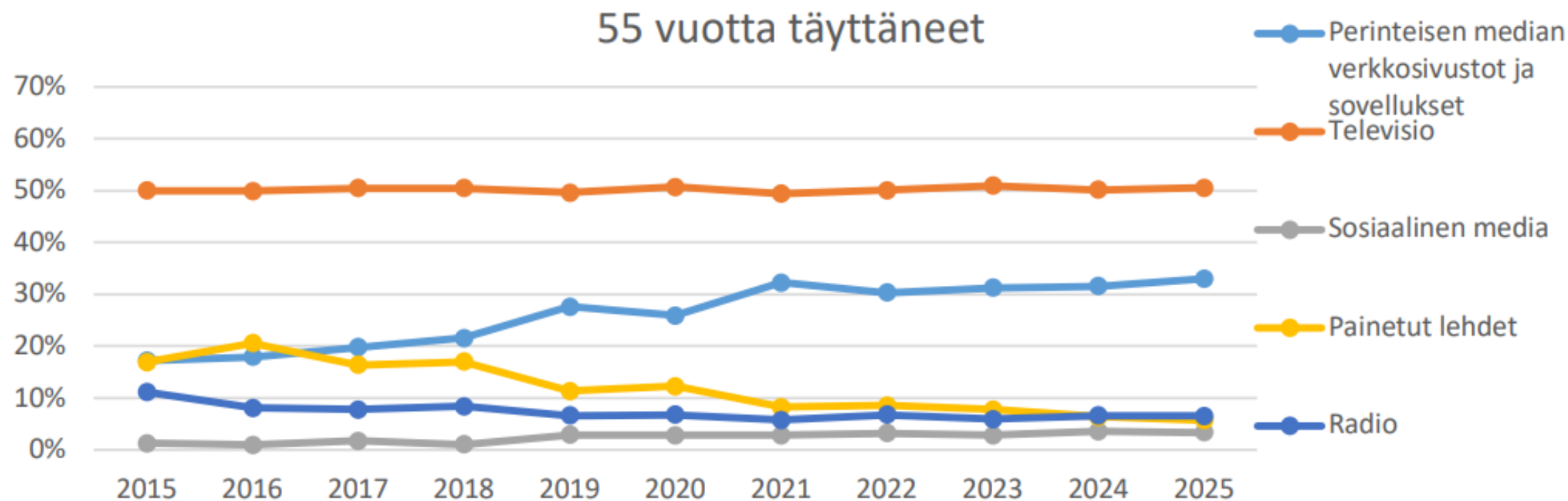
KUVIO 1. UUTISTEN VIIKKOTAVOITTAVUUS VERKOSSA SEKÄ PERINTEISESSÄ MEDIASSA SUOMESSA.

Uutismediaa ainoastaan verkosta seuraavien osuus on 24 prosenttia. Pelkästään perinteisistä lähteistä uutisia seuraavien osuus on viime vuodet ollut noin 10 %.

Lähde: Reuters-instituutin Digital News Report, Suomen
maaraportti 2025

KUVIO 6. SUOMALAISTEN 55 VUOTTA TÄYTTÄNEIDEN PÄÄASIALLISET UUTISLÄHTEET.

Perinteisen median verkkosivuja / painettuja lehtiä lukuunottamatta yli 55-vuotiaiden pääasialliset uutislähteet ovat pysyneet melko vakaina.

Lähde: Reuters-instituutin Digital News Report, Suomen maaraportti 2025

Miksi uutisilla ja medialla on väliä?

- Media on keskeinen linkki ihmisten ja sosiaalisen maailman välillä. [...] Se nostaa asioita yksityisen alueelta julkisuuteen ja tekee niistä samalla sosiaalisen vuorovaikutuksen välineitä ja yhteiskunnallisia puheenaiheita
- Mediassa määritellään ajankohtaisia asioita ja niitä koskevia käsityksiä. Tällä on vaikutuksensa yhteiskunnallisten toimijoiden asemaan ja toimintaedellytyksiin. Media vaikuttaa osaltaan yhteiskunnan päättäjiä ja muita toimijoita koskeviin mielikuviin.

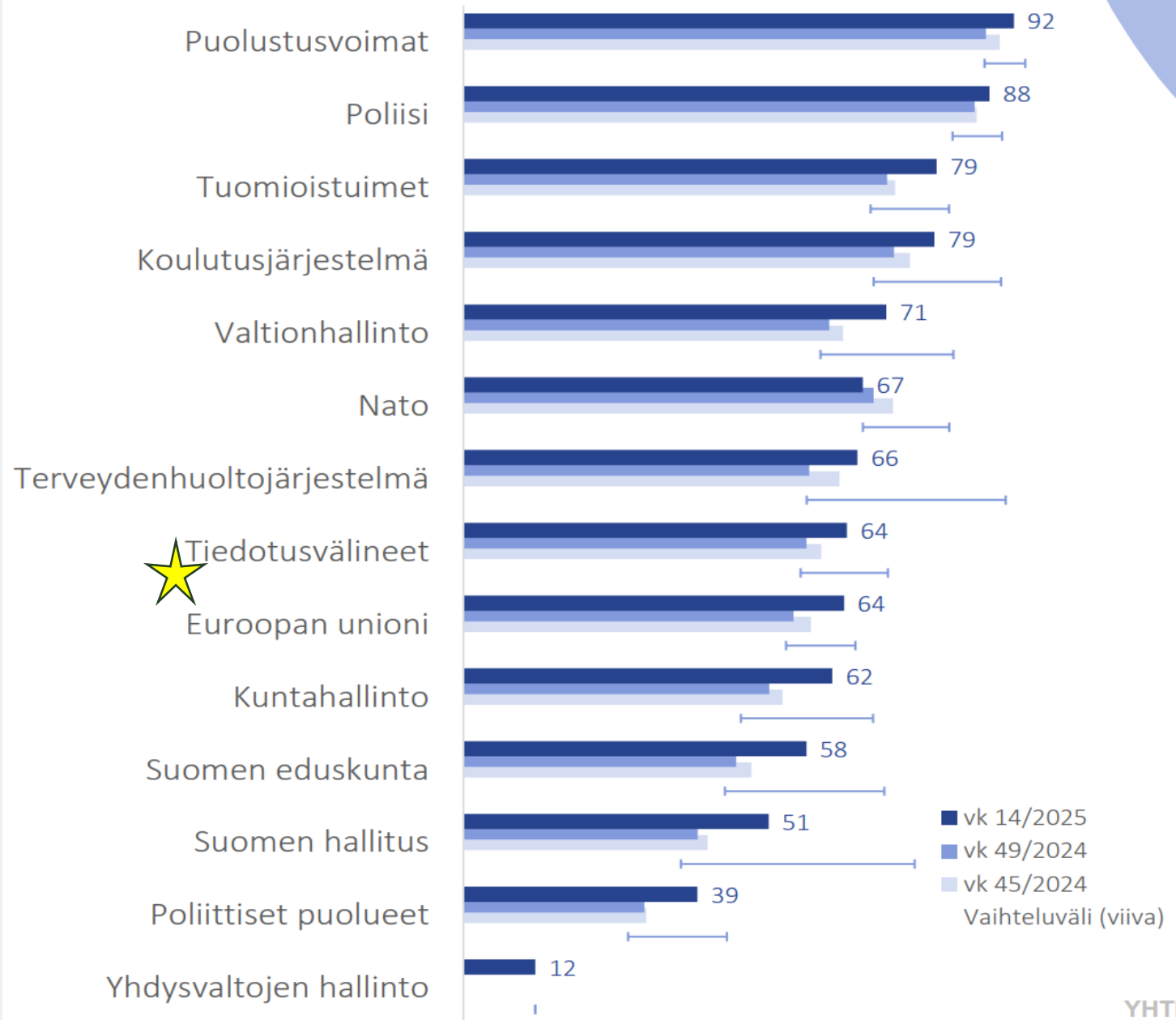

Julkisen sanan neuvosto (JSN)

- Julkisen sanan neuvosto (JSN) on tiedotusvälineiden kustantajien ja toimittajien perustama elin, jonka tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa ja puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta.
- Ei tuomioistuin, ei käytä julkista valtaa. Arvioi hyvää journalistista tapaa tulkitsemalla Journalistin ohjeita, jotka koskevat kaikkea journalistista työtä.
- Journalistin ohjeet koskevat mm. tietojen hankkimista ja julkaisua, toimittajan ammatillista asemaa, haastateltavan asemaa ja virheiden korjaamista
- Neuvostolle voi tehdä kantelun, jos media mielestäsi rikkoo hyvää journalistista tapaa. Jos kantelu koskee virheen korjaamista, on ensin pitänyt pyytää mediaa itseään korjaamaan virhe.

Luottamus yhteiskuntaan

% vastaajista luottaa melko paljon tai täysin

Vinkkejä luotettavan tiedon tunnistamiseen ja huijausten torjuntaan

Miten meihin vaikutetaan haitallisesti – kaksi näkökulmaa

- Luotettavan tiedon tunnistaminen ei ole aina helppoa, kuka tahansa voi mennä harhaan
- Yksilön kannalta kriittisimpiä ovat huijaussivustot sekä huijausviestit ja -puhelut, joiden tavoitteena on taloudellinen hyötyminen
- Yhteiskunnan kannalta kriittisimpiä ovat disinformaation levittäminen ja yhteiskunnan polarisaatiota lisäävä vastakkainasettelun lietsonta – voi olla kansallista tai ulkopuolelta tulevaa

Nettihuipaus

- Nettihuipaukset ovat rikollisten tekemiä erityyppisiä petoksia, joissa hyödynnetään digilaitteita (esim. tietokone, tabletti, kännykkä).
- Nettihuipauksissa huiparit pyrkivät saamaan rahaa, henkilötietoja tai käyttäjätunnuksia ja salasanoja. Huipauksen tavoitteena on saada taloudellista hyötyä joko heti tai hyödyntämällä huipatulta saatuja tietoja myöhemmin.
- Huipauksen taustalla on usein kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus, vaikka huipauksessa käytettäisiin suomen kieltä.

Nettihuijaus

- Epäilyttäviin ja tuntemattomilta tulleisiin kirjeisiin, teksti- tai sähköpostiviesteihin ei ole syytä vastata.
- Rahaa ei tule ilmaiseksi rehellisellä tavalla. Esimerkiksi mikäli ei ole osallistunut lottopeleihin, ei niissä voi voittaakaan.
- Tilinumeroita, pankkitunnuksia, passitietoja tai muita henkilötietoja ei pidä lähettää tuntemattomille
- Epäilyttävän edullisen tarjouksen rehellisyyttä on aina syytä epäillä.
- Sähköpostiosoitteet on syytä selvittää: vakavasti otettavat yritykset eivät käytä internetin ilmaispostiosoitteita.

- Romanssihuijaukset ovat suuren luokan rikollisuutta, ainakin noin 10M€ vuodessa pelkästään Suomessa – ja ilmi tulee vain jäävuoren huippu
- Seniori-ikäisissä uhreissa korostuvat Sosped-säätiön Nettiturvapalvelun mukaan yksinäiset naiset: "Tietotekniset taidot ja medialukutaito saattavat olla vajavaisia, ja sisällä kytee elämyshakuisuus: elämää on vielä eletävänä. Huijari tulee avuksi ja kertoo yhteisistä kiinnostuksenkohteista ja jännittävistä loppuelämästä."
 - Huom! Voi olla, että miehet jättävät vielä enemmän kertomatta joutuneensa uhriksi

[Romanssihuijaukset ovat kasvava ongelma – erityisesti kolme ryhmää on vaarassa joutua uhriksi | Yle Lume | Yle](#)

TOIMINTAOHJE BINGO

Onko romanttinen viestittelykaveri romanssihuijari?

Tarkista, löytyykö viestittelykaverin nimellä ja kuvalla muita sosiaalisen median profiileja.

Tutki, täsmääkö viestittelykaverin sometilin kaverilista hänen kertomiinsa asioihin ja elämäntilanteeseen.

Tee käänteinen kuvahaku viestittelykaverin profiilikuvalla.

Suhtaudu epäilevästi pyyntöihin vastaanottaen paketteja tai arvotavaralahetyksiä.

Ole tarkkana henkilötietojesi kanssa, älä luovuta henkilökohtaisia tietojasi.

Ole epäileväinen rahapyyntöjen- ja lähetysten suhteen, älä lähetä rahaa henkilölle jota et ole tavannut.

Jos asiat etenevät nopeasti viestittelykaverin kanssa, pidä paussi yhteydenpidosta.

Suojaa yksityisyyttäsi, älä lähetä viestittelykaverille intiimejä kuvia itsestäsi. Näin et joudu kiristetyksi.

Jos jokin romanttisessa viestittelykaverissa epäilyttää, keskustele asiasta läheisen tai ammattilaisen kanssa.

Muista ainakin nämä

- Vanha viisaus pätee tässäkin: Jos jokin tarjous tai lupaus tuntuu liian hyvältä ollakseen totta, se luultavasti ei ole totta
- Epäilyttäviin viesteihin, puheluihin ja kirjeisiin ei tarvitse vastata – puhelun saa myös katkaista kesken
- Kukaan viranomainen ei kysy pankkitunnuksia tekstiviesteillä tai puheluissa – vahva tunnistautuminen on tätä varten
- Huijarit ovat todella taitavia ja kyseessä on rikollinen teollisuudenala, joiden uhriksi voi joutua iästä ja koulutustasosta tai työkokemuksesta riippumatta
- Yksi suurin syy ongelmiin on aiheeseen liittyvä häpeä – pyritään jokainen osaltamme poistamaan sitä

Disinformaatio ja muu haitallinen vaikuttaminen

- **Disinformaatio** on tarkoituksellisesti levitettyä vääristeltyä, valheellista tai harhaanjohtavaa tietoa, joka pyrkii vaikuttamaan mielipiteeseen ja usein myös murentaa demokratiaa ja luottamusta instituutioihin
- **Misinformaatiolla** tarkoitetaan tahattomasti leviävää väärää tietoa; tarkoitus ei ole alun perin pahansuopa kuten disinformaatiossa, mutta vaikutukset voivat olla samankaltaisia
- **Vahvistusharha** tarkoittaa taipumusta huomata ja omaksua median sisältövirrasta asioita, jotka sopivat omaan maailmankatsomukseen ja olemassa oleviin käsityksiin. Saman ilmiön vuoksi on tavallista karsastaa tietoa, joka on ristiriidassa omien näkemysten kanssa.

Disinformaatio ja muu haitallinen vaikuttaminen

- Haitallista vaikuttamista voi tapahtua monin eri tavoin ja monenlaisten mediasisältöjen kautta
- Esimerkkeinä journalismin ohjeisiin sitoutumattomat uutissivustot, uutisiksi naamioidut artikkelit, väärennetyt somepostaukset, deepfake-huijaukset, joissa on manipuloitu tunnetun henkilön kuvaa ja/tai ääntä jne.
- Leviää etenkin sosiaalisen median kautta, mutta myös hakutuloksissa, sähköpostilla, videopalveluissa jne.
- Toiset aiheet ovat alttiimpia disinformaatiolle kuin toiset, mutta mistä tahansa tunteita herättävästä aiheesta voi tulla hetkellisesti valeuutisten kohde

PELKKÄÄ FEIKKIÄ?

Valeuutiset ja 8 muuta tapaa johtaa harhaan

Valeuutinen

- Valheellista sisältöä, jonka tarkoituksena on johtaa harhaan.
- Asiayhteydestä irrotettuja kuvia ja videoita voidaan käyttää "todisteina".
- Voi matkia luotettavina pidettyjen lähteiden ulkoasua.

Klikkiuutinen

- Huomiota herättävät, raflaavat otsikot.
- Herättää uteliaisuuden pimittämällä tietoa.
- Jutun sisältö ei aina vastaa otsikkoa.

Markkinointi

- Osa markkinoinnista naamioidaan näyttämään toimitetulta jutulta.
- Sisältöä ei tunnista mainonnaksi, jos sitä ei ole erikseen merkitty.
- Voi vaarantaa journalistisen riippumattomuuden.

Populismi

- Suosii joitakin ihmisryhmiä ja jättää toisia ulkopuolelle.
- Omaa näkemystä vahvistavaa tiedon tulkintaa ja valikointia.
- Tunteisiin vetoavaa kielenkäyttöä.

Virhe

- Tietoa voidaan tulkita ja esittää virheellisesti.
- Tiedon lähde voi osoittautua epäluotettavaksi.
- Kaikki mediat tekevät virheitä. Vastuulliset toimijat korjaavat virheensä.

Satiiri tai jekku

- Yhteiskunnallisia huomioita tai huumoria.
- Tarkoitus voi jäädä epäselväksi.
- Voi johtaa harhaan, jos lukija ottaa jutun todesta.

Salaliittoteoriat

- Monimutkaiset ongelmat yksinkertaistetaan salaliiton aiheuttamiksi.
- Eri mieltä olevat asiantuntijat nähdään salaliiton jäseninä.
- Vastaväitteet voivat jopa vahvistaa uskomusta.

Näennäistiede

- Esim. ihmehoidot, rokotevastaisuus ja ilmastonmuutoksen kieltäminen.
- Ristiriidassa asiantuntijoiden ja tutkitun tiedon kanssa.
- Voi käyttää yksittäisiä tutkimustuloksia harhaanjohtavasti.

Propaganda

- Vallankäyttäjien, yritysten ja muiden organisaatioiden toteuttamaa.
- Pyrkii vaikuttamaan ihmisten arvoihin, tunteisiin ja ymmärrykseen.
- Luo ilmiöstä yksipuolisen kuvan.

Vaikuttimia harhaanjohtamisen takana

Raha

Valta

Huomio

Aate

Ajanviete

yhdenvertainen mediaalukutaito

Muista ainakin nämä

- Kuka on julkaisun tekijä ja onko nettijutun osoite luotettava – esim. yle.fi vai yle.com
- Etsi hakukoneesta, löytyykö aiheesta muita uutisia muilta uutissivustoilta
- Ketä jutussa käytetään lähteinä – onko ”asiantuntija” oikeasti alaa tunteva henkilö
- Jos tiedonlähde on tekoälysovellus, esim. ChatGPT, muista, että sovellus perustaa vastauksensa sekä siihen materiaaliin, jolla sitä on koulutettu, että siihen, miten kysyt. Vastaus ei ”neutraali”. Pyydä lähteet!
- Älä epäröi kysyä läheiseltä tai kaverilta – kyseenalaistaminen ja kysyminen ovat merkkejä kriittisestä otteesta

Tekstilaji:

Onko kyseessä mielipide, fakta
vaiko ehkä pelkkä pila?

Julkaisuyhteys:

missä juttu on julkaistu?

Tekijä:

arvioi kirjoittajan asiantuntijuus ja
taustaorganisaatio

Lähteet:

ovatko lähteet uskottavia?

Käytä käänteistä
kuvahakua

kavi.fi

Miten tunnistat luotettavan tiedon? Tässä vinkkejä tarkistukseen

Vertaa tietoa
muihin lähteisiin

Omat asenteesi:
vaikuttavatko omat
ennakkoluulosi arviointiin?

Näkökulmat:

kenen näkökulma tulee jutussa
esiin, kenen ei?

Muista tieteellisen tiedon
hitaasti karttuva luonne

Jakamisen motiivit:
kuka hyöttyy, jos tieto tai näkökulma
leviää eteenpäin?

Kiitos!

Saara Salomaa

Saara.salomaa@kuvi.fi

@medialukutaitosuomessa